
GÜZEL SANATLAR

Editör: Doç. Dr. Nazan DÜZ

GÜZEL SANATLAR

Editör

Doç. Dr. Nazan DÜZ

yaz
yayınları

2024

GÜZEL SANATLAR

Editör: Doç. Dr. Nazan DÜZ

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6171-08-4

Ekim 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Modern Resim Sanatında Savaş Temasının Farklı

Biçim Dilleri ile İfade Edilmesi1

Nazan DÜZ, Kardelen ÖZDEMİR

Otto Dix Yapıtlarının Ekspresyonizmin Karakteristik

Özellikleri Bağlamında Biçimsel Çözümlemesi.....18

Nazan DÜZ, Kardelen ÖZDEMİR

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

MODERN RESİM SANATINDA SAVAŞ TEMASININ FARKLI BİÇİM DİLLERİ İLE İFADE EDİLMESİ

Nazan DÜZ¹

Kardelen ÖZDEMİR²

1. GİRİŞ

İlkel toplumlardan itibaren hayatın önemli bir parçası olan resim sanatı, görsel bir iletişim aracı olmuştur. Primitif dönemde insanların kendi yaşamlarından izler taşıyan simgesel anlatımlar, mağara duvarlarına işlenmiş, görsel anlatımın temellerinin atılmasını sağlamıştır. Resim sanatının başlangıcını oluşturan mağara duvarlarındaki biçimsel ifadeler, günümüze kadar farklılık göstermiştir. Sanatın tarihsel sürecinde formların farklı hallere dönüşmesi, dönemsel şartlar doğrultusunda gerçekleşmiş, resim sanatının biçimsel anlatımında çeşitlilik oluşmasını sağlamıştır. Dönemsel şartlar ile değişen biçimler, sanatçılar tarafından gerçekleştirilmiş ve ressamların özgürleştiklerine dair kanıt niteliği taşımıştır. Rönesans dönemi sonrasında ortaya konan yapıtlar, ressamların içinde bulundukları dönemin yansıması olmuştur. Bağımsızlaşan sanatçıların özgür ruhlu eserleri yeni dönemlere ışık tutmuştur. Yeni dönemlerin beraberinde gelen sanatsal üretimler, yeni tarzların oluşmasına zemin oluşturmuştur.

¹ Doçent Doktor, Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, nazan.duz@usak.edu.tr / nazanduz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2799-8328.

² Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Tasarım Çalışmaları Sanatta Yeterlik Öğrencisi, ozdemir13ko@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6228-7308.

Resim sanatında modern dönem, yeni biçim dili arayışlarına girildiği, biçimlerin yeniden ele alınarak yorumlandığı ve biçimlere yeni anlamlar yüklendiği bir dönem olarak var olmuştur. Modern dönemde çok sayıda sanat akımı ortaya çıkmış bu da çeşitliliğin oluşmasını sağlamıştır. Sanatçıların kendilerini düşünsel ve duygusal bağlamda ön plana taşımaları, modern dönemin öznel yanını kuvvetlendirmiştir. Ressamların yaşadıkları dönemden izler taşıyan eserleri, sosyal, kültürel ve politik olayların dışı vurumu olmuştur. Toplumu ilgilendiren olayların tema olarak eserlerde işlenmesi, ressamların topluma ve yaşama verdikleri önemi göstermiştir. Toplumsal gerçekliklerden biri olan savaşlar, insanlığı yıpratmış ve çeşitli zorluklar ile karşı karşıya bırakmıştır. Savaşların tema olarak modern dönem resimlerinde görselleştirilmesi, sanat akımlarının biçimsel niteliklerine göre gerçekleşmiştir. Farklı biçim dilleri ile yansıtılan savaş betimlemeleri hem sanatsal hem de toplumsal açıdan tepkinin ve başkaldırının ifadesi olmuştur. Savaşların sanatçılar tarafından tuvale aktarılması, ressamların savaşa, var olan düzene ve insanların yaşadığı zorluklara tepkisel bir karşılık verdiğini göstermiştir. Bu çalışmanın amacı, Modern Dönem resim sanatını dönemler üzerinden tanımlamak ve Modern Dönem içerisinde savaş temasını biçimsel açıdan incelemektir.

2. MODERN DÖNEM RESİM SANATI

Modern dönem bünyesinde Empresyonizm, Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Konstrüktivizm, Suprematizm, Dada ve Sürrealizm sanat akımlarını barındırmıştır. Her sanat akımının kendine özgü biçimsel nitelikleri oluşmuş, bunlar yapıtların çarpıcı ve sıra dışı olmasını sağlamıştır.

Empresyonizm bir diğer adıyla İzlenimcilik, Fransa’da ortaya çıkmıştır. Sanat akımı ismini Claude Monet’in “İzlenim:

Gün Doğumu” adlı eserinden almıştır. Empresyonizm sanat akımı, sanatçıların izlenimlerini yansıtan bir üslup olmuştur.

“İzlenimciler; yeni tekniklere, teorilere, uygulamalara ve farklı türlerdeki konulara kucak açarak, bilinçli bir şekilde modern bir tutumu benimsediler. Bir sahnenin görsel izlenimini yakalamaya duydukları ilgi - bildiğini değil gördüğünü resmetmek - tıpkı nesnelerin üstündeki ışık oyunlarını ve ışığın renkler üzerindeki etkisini gözlemlmek için çalışmalarını (yalnızca atölyelerinde yapmak yerine) açık havada üretmeleri kadar devrimseldi” (Dempsey, 2019:10).

Empresyonizm beraberinde yenilikler getirmiş, bu yeniliklerin en başında sanatçıların atölyelerinden çıkması ve doğa içerisinde resim yapması gelmiştir. *“Realistler gibi izlenimciler de görsel gerçekliği yakalamaya çalışmış ama ister doğa olsun ister yapay, ışığın özelliklerine bilhassa önem vermişlerdir”* (Dickerson, 2021:233). İzlenimciler, gün ışığından faydalanarak resimler yapmışlardır. Gün ışığını referans alan Empresyonizm, Natüralizm’i yeniden ele almış ve nesneleri yeniden yorumlayarak, nesnelere yönelik yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Empresyonizm sanat akımının öncesinde yer alan akımların nesneleri görme biçimlerinden hareketle yeni görme biçimi geliştirmiş, nesne üzerinde başta ışık olmak üzere renk unsuruna da önem vermiştir (Göğebakan ve Kılınç, 2020:21). Rengin ve ışık unsurunun ön plana çıkması dışında diğer bir özellik anı yakalama ve yansıtma olmuştur. Sanatçıların izlenimlerine dayalı olarak gerçekleşen görsel anlatımlar, görme yetisine vurgu yapmıştır (Ayaydın, 2016:16). Görme yetisini vurgulayan ressamlar, modern yaşamdan karelere yer vermiş ve gün ışığını temel alarak rengi yeniden keşfetmişlerdir. Gördüklerini özümseyip kendilerinde uyandırdıkları hisleri tuvale fırça darbeleri ile yansıtan Empresyonistler, belirledikleri alanı farklı mevsim ve günün farklı saatlerinde yeniden çizip boyamışlardır (Çömen, 2010:51). Renkleri oldukça hem yumuşak

hem de canlı tutan ressamalar, koyu renklere yer vermedikleri eserlerinde, hacmi sağlamak için renkleri karıştırmış ve açık koyu değerleri bu şekilde etmişlerdir. Sağladıkları hacimsellik, Empresyonistler'in siyah yerine başka renklerin açık ve koyu değerlerini kullanarak gölgelendirme yapabildiklerini göstermiştir (Antmen, 2021:22). Renklerin ortaya çıkmasında etkin rol oynayan fırça darbeleri, hızlı kullanılmış olup yapıtların anlık görüntüleri yansıtmada da etkili olmuştur (Ayaydın, 2016:20). Empresyonistler'in üslupları ile ortaya çıkan eserler, izlenimlere dayalı rengin ve ışığın yansıması olarak görülmüştür.

Fovizm, Henri Matisse tarafından kurulmuş bir modern dönem sanat akımıdır. *“Fovizm, bütüncül bir akım değildi, sanatçıların kendi sanatsal vizyonlarının peşine düşmelerine olanak tanıyan canlandırıcı bir özgürlük evresiydi”* (Dempsey, 2019:31). Gauguin'in tekniklerinden yola çıkarak vahşi bir etki yaratan Fov'lar, vahşiliği boyaları olduğu gibi ve çiğ kullanarak sağlamışlardır. Duygu durumlarını çiğ renkler ve fırça darbeleri ile gösteren sanatçılar, saldırgan bir etki oluşturmuşlardır (Yılmaz, 2016:2). Fovizm sanat akımının karakteristik özelliği olan çiğ renk kullanımı beraberinde sert fırça darbelerini ve siyah kalın kontur çizgilerini getirmiştir (Seçer, 2010:17). Henri Matisse'in kurduğu sanat akımında, Matisse Cezanne'dan etkilenmiş, eserlerinde mekân etkisini bir yüzey olarak algılamıştır (Krausse, 2005:85). Renklerin çiğ kullanımı, kalın kontur çizgileri, sert fırça darbeleri ve mekân algısının yüzey olarak algılanması Fovist sanat yapıtlarının ilgi görmesini sağlamıştır. Fovlar'ın yapıtlarında yer alan özellikler, modern resim sanatına çarpıcı bir perspektif kazandırmıştır.

Ekspresyonizm, iç dünyayı gözler önüne seren bir akım olarak güzellik algısını da yeniden ele almıştır. Çirkin olanda güzeli bulmak isteyen ve bunu görsel bir şekilde gösteren sanat akımı, ideal güzelliği yeniden yorumlamıştır. Bireyselliğin ön plana çıkması ile bilinçli olarak güzel olanı çirkin hale getirmek,

Ekspresyonizm sanat akımının özelliklerinden biri olmuştur (Bükücü, 2012:5). Güzeli çirkinleştirmek için biçimsel değişikliğe giden Ekspresyonistler, bunu renk ve çizgi unsuru ile sağlamıştır. *“Renk ve çizgiyi sembolik anlamda ve duyguları ifade etmek üzere kullanan bu yeni sanat biçimleri, bir anlamda izlenimciliğin tersiydi: Sanatçı, çevresindeki dünyanın üzerinde bıraktığı izlenimi kaydetmek yerine, kendi duygularının dünyaya bakışı üzerinde oluşturduğu etkiyi anlattı”* (Dempsey, 2019:33). Dempsey’nin ifadesinden hareketle Ekspresyonizm’de duyguların ifadesinin renk ve çizgiler olduğu söylenebilir.

Natüralizm (Doğalcılık) ve Empresyonizm (İzlenimcilik) sanat akımlarına tepki olarak ortaya çıkan Ekspresyonizm sanat akımının temelleri Fovizm’e dayanmıştır. Doğanın resmedilmesini reddeden Ekspresyonistler, sezgisel yaklaşımı benimseyerek duygu, düşünce ve hisleri yansıtmak istemişlerdir. Die Brücke (Köprü) ve Der Blaue Reiter (Mavi Atlı) gibi sanat gruplarını da bünyesinde barındıran Ekspresyonizm, üslup olarak gerçekçiliğe yer vermemiş, duygular ön planda tutulmuş, görünmeyen görünür hale getirilmiş, bireysellik önem kazanmıştır. Bireyselliğe önem veren Ekspresyonistler, toplumdan uzaklaşmış ve ötekileştirilmiştir (Gombrich, 1997:564). Ekspresyonizm’de çizgi ve renk dikkat çeken iki unsur olmuş, renkler yoğun kullanılmış, özellikle kırmızı, turuncu, sarı, mavi, yeşil, yeşilin ve kahverenginin tonları kullanılmıştır (Turani, 1990:577). Ekspresyonist yapıtlar ile Modern sanat insanın iç dünyasına hitap etmiştir.

Kübizm, Empresyonizm’e tepki olarak ortaya çıkmış önemli bir sanat akımı olmuştur. Pablo Picasso ve George Braque tarafından kurulan sanat akımı, çoklu perspektifi iki boyut üzerinde gösterebilmiştir. Doğayı farklı bir biçimde ele alan Kübistler sıra dışı biçimler ile kendilerini ifade etmişlerdir.

Analitik Kübizm, Sentetik Kübizm ve Post-Kübizm sanat hareketlerini bünyesinde barındıran sanat akımı, genel olarak nesneleri parçalamış, nesneleri hem karşıdan hem de yandan görebilmiş, figürler kırılıyormuş gibi bir etkiye sahip olmuş, nesnelerin hem dış hem de iç yüzeyleri görünür hâl almıştır (Ayaydın, 2016:157). Deformasyona uğrayan nesneler ve figürler bu akımın ana özelliği olmuştur. Kübizm sanat akımı, görünenin şeffaf olabileceğini, parçalara ayrılabilmesi ve birçok açıdan görülüp değerlendirilebileceğini göstermiştir. Bu sayede Kübizm modern sanata çok yönlülük getirmiş ve üç boyutun iki boyutta da üç boyutlu bir biçimde ifade edilebileceğini ispatlamıştır.

Fütürizm, durağanlık yerine dinamizmi ön plana taşıyan bir sanat akımı olmuş ve düşünceyi temel almıştır. İtalyan sanatçı Marinetti'nin "Fütürist Manifesto"suna ile harekete geçen sanatçılar, toplum odaklı bir yaklaşım gerçekleştirmiştir. Topluma yönelik bir sanat anlayışını benimseyen sanatçılar, teknolojiyi kullanmışlardır. Sanatta teknolojinin kullanılması ile makineleşen bir üslup oluşması, sanatta sınırların yok edildiğini göstermiştir (Akboğa, 2021:1848). Fütürist üretimlerde hareketin vurgulanması, Fütüristler'in sanatta yenilik arayışlarına dair kanıt olmuştur. Fütürist yapıtların, taklitten uzak olması, parçalı formları barındırması, soyuta ilişkin geometrik biçimler içermesi Fütürizm sanat akımının karakteristik özelliklerini oluşturmuştur (Dickerson, 2021:259). Fütürizm ile modern sanata teknoloji ve dinamizm dahil olmuştur.

Konstrüktivizm, düşünceyi ve toplumu temel almış modern dönem sanat akımlarından biridir. Göstergeleri ön plana taşıyarak bir sistem oluşturan sanat akımı, sanat yapıtlarını da kültürel açıdan temellendirmiştir (Barrett, 2019:204). Sanatsal üretimlerin ortaya çıkmasında düşünce ve kavram önem kazanmış olup bu durum biçimi de etkilemiştir. Biçimsel nitelikler, estetik algıyı yeniden ele almış ve estetiği göstergelere göre biçimlendirmiştir. Düşüncelerin ve kavramların

biçimlenmesi, sanatsal bir göstergenin oluşmasını sağlamıştır. *“Konstrüktivist sanatçılar kendilerini mobilyadan tipografiye, seramiğe kostümlere ve binalara kadar her şeyi tasarlamaya vakfetteler”* (Dempsey, 2019:50). Dempsey’nin bu ifadesinden hareketle düşünce veya kavram ile hareket eden sanatçıların topluma faydalı işler yapmayı amaçladıkları ve bu bağlamda işlevselliği de sanata dahil ettikleri söylenebilir. Farklı malzeme kullanımı ile ortaya çıkan üretimler sanatta hazır nesne kullanımını da beraberinde getirmiştir. Sanatın topluma faydalı olmasını temel alan Konstrüktivistler, toplum birliğine önem vermiş ve bu bağlamda eser üretmeye özen göstermişlerdir. Konstrüktivizm’in modern sanata etkisi; topluma yönelik olması, işlevselliğe önem vermesi, hazır nesne kullanması ve toplumu yönlendiren niteliklere sahip işler üretmesi olmuştur.

Süprematizm, geometrik soyutlama olarak ifade edilebilen sanat akımı olarak Maleviç ile özdeşleştirilmiştir. Yalınlık ve sadeliği vurgulayan aynı zamanda geleneksellikten uzak olan Süprematizm, estetik ile doğrudan ilgilenmiştir (Ayaydın, 2016:229-231). Nesnesiz anlatımla öne çıkan sanat akımı, soyut sanata ışık tutmuştur. Gerçeklikten uzaklaşan ve kopan Süprematizm, dolayısıyla geçmişten kopmuş olup toplumdan, sosyal, kültürel ve politik alanlardan da uzaklaşmıştır (Dickerson, 2021:261).

Dadaizm, başta toplum olmak üzere, din, kültür, gelenek, ve savaş kavramlarını yok saymış ve aykırı bir tutum sergilemiştir. Sanata karşı bir duruş sergileyen sanat akımı, kavramlara eleştirel bir bakış açısı geliştirmiştir. Estetik kaygı taşımayan sanatsal üretimler, izleyicinin yapıta anlam vermesini amaçlamıştır. Dadaizm sanat akımına göre izleyicinin sanat eserini anlamlandırıp değerlendirmesi, izleyicinin sorunu olarak algılanmıştır (Akdemir, 2007:5). Yıkıcı bir tavır geliştiren Dadaizm, kaba bir üslup geliştirerek nihilist bir tutum sergilemiştir. Hazır nesne kullanılması bu sanat hareketinde

sanata ve emeğe tepki olmuştur (Ayaydın, 2016:266-267). Dadaizm ile sanata karşı sanat tutumu ön plana çıkmıştır. Modern dönemde sanatın bu şekilde ele alınması ise sanatın devamlılığının hem malzeme hem de düşünsel bağlamda sürdürüldüğünü göstermiştir.

Sürrealizm bir diğer ifade ile Gerçeküstücülük, Freud'un düşüncelerini temel almış ve Freud'un yazılarından etkilenmiştir (Gombrich, 1997:592).

“Dadanın bazı yönlerinden ve rüyaların bilinçdışımızı anlamamıza ve bastırılmış anıların ve isteklerin serbest kalmasına yardımcı olacağını düşünen Avusturyalı psikanalist Sigmund Freud'un düşüncelerinden yararlandılar. Gerçeküstü eserlerin çoğu - ister Joan Miro'nun “organik” diye adlandırılan gerçeküstücülüğü, ister Salvador Dali'nin “rüya” gerçeküstücülüğü olsun - korku, istek ve erotizm gibi rahatsız edici durumları işliyordu” (Dempsey, 2019:83).

Salvador Dali ve Joan Miro ile ön plana çıkan sanat akımında eserler olabildiğince özgür olmuştur. Bilinçdışının etkilerini görsel bir biçim dili ile aktaran sanatçılar, duysal gerçekliğe ulaşmayı hedeflemişlerdir. Bireyselliğin korunduğu sürreal yapıtlarda, sınırsızlık önem arz etmiştir. Bu bağlamda nesneler bazen göründükleri gibi bazen göründüklerinin dışına çıkıp sanatçının bilinçdışındaki karşılığı ile biçimlenmiştir. Aklın ötesine geçen sanatçılar, var olan nesneleri kendi algılarındaki hali ile dış dünyaya aktararak delilik kavramına değinmişlerdir. Zıt renklerle anlatılmak istenilenin ifade edilmesi, Sürrealistler'in neyi vurgulamak istediklerini göstermiştir. Sürrealizm'in modern sanata dahil ettiği bilinçdışı, sanatsal üretimlerin hem biçimsel hem de düşünsel bağlamda tam bağımsızlıklarının korunduğunu göstermiştir.

3. MODERN DÖNEMDE SAVAŞ TEMALI YAPITLAR

Sanatçılar, savaşın yıkıcılığına duyarsız kalmamış, bu toplumsal sorunu eserlerine konu etmişlerdir. Ayrıca savaşın insanlar üzerindeki fiziksel, duygusal ve psikolojik etkilerini kendi üsluplarıyla görselleştirmişlerdir.

Görsel 1. Otto Dix, “Flanders”, 1934, Yeni Ulusal Galerî, Berlin, Almanya

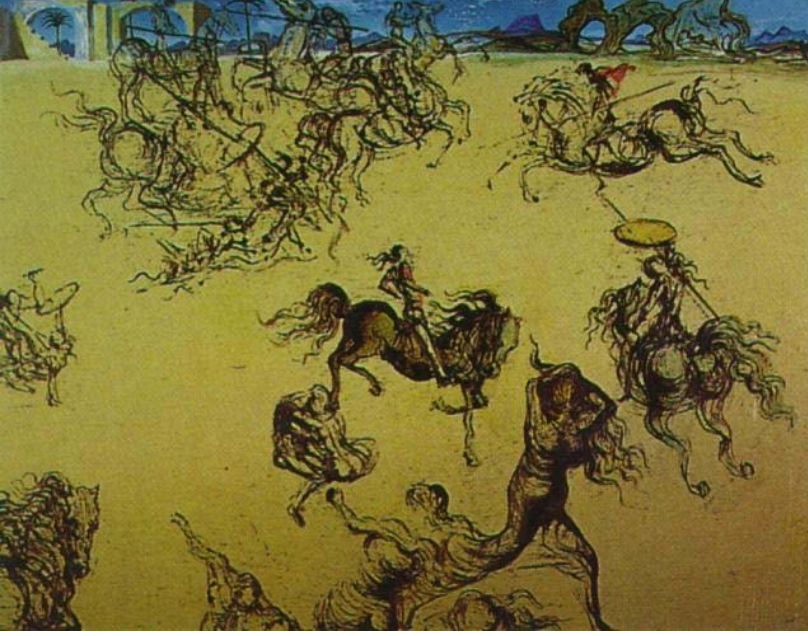
Otto Dix'in 1934 yılında yaptığı “Flanders” adlı eseri (Bkz. Görsel 1) savaş temasını işleyen önemli resimlerden biridir. Yeni Nesnelci sanatçı, toplumsal olaylara değinmeyi ve sosyal mesaj vermeyi amaçlamıştır. Var olan düzene ve içinde bulunduğu durumlara eleştirel bir bakış getiren ressam bu yapıtında da savaşın insanlık üzerindeki etkilerini göstermiştir.

Yapıtta yıkım ve kasvet ön plana çıkmıştır. Figürler ölü, yorgun ve hüznü olarak tasvir edilmiştir. Savaş sonrası bir anın

görüntüsünü betimleyen sanatçı, yakın planda yer alan üç figür üzerinden içinde bulunulan durumun trajik etkisini göstermek istemiştir. Yerle bir olmuş açık alanda yer alan figürlerden biri yapıtın sol tarafına konumlandırılmıştır. Figür yerde yatar biçimde, gözleri açık, sağ kolu toprağa uzanmış, bacakları hafif dizden bükülmüş biçimde, ölü halde betimlenmiştir. Bu figürün yanında bir ağaç gövdesine yaslanmış, oturur vaziyette olan erkek figürün koruyucu başlığı yüzünün bir kısmını kapatmıştır. Sol eli yerde bir şeyi tutmaya çalışıyor ve baygın haldeymiş gibi tasvir edilmiştir. Resmin sağ tarafında yer alan erkek figür, umutsuzca izleyiciye bakmaktadır. Yüzünde korku ve şaşkınlık aynı anda belirmiştir. Yere sinmiş gibi görünen erkek figür, savaştan etkilenen halkın temsili olmuştur. Üç figürün arkasında yer alan mekânda yine figürlere yer verilmiştir. Resmin sağ tarafında yer alan erkek figürün hemen arkasında bir erkek figür betimlemesine daha yer verilmiştir. Erkek figürün hareketi çok seçilemese de savaşçılardan biri olduğu açıkta ortadadır. Açık mekân içerisinde yer alan figürler, dış mekânın özneleri olarak verilmek istenen mesajı aktarmışlardır. Yapıtta mekân hafif puslu olup yıkımın izlerini taşımaktadır.

Eserde anlatım gerçekçi tarzda olup, renkler savaşı betimleyecek şekilde kullanılmıştır. Kahverengi, kırmızı, beyaz, mavi, siyah renk tonlarının ön plana çıktığı yapıtta, figürler realist bir biçimde işlenmiştir. Ekspresyonizm içerisinde yer alan Yeni Nesnelciler duygu, düşünce ve hislerini gerçekçi bir tarzda yansıtarak yaşanan zorlukları gözler önüne sermişlerdir. Bu sanatçılar biçimsel açıdan gerçekçi bir tutum izlemiş, düşünsel olarak sezgisel bir yaklaşım içerisinde hareket etmişlerdir.

Görsel 2. Salvador Dali, “Head of a woman in the form of a battle (Savaş şeklinde bir kadının başı)”, 1936, panel üzerine yağlıboya, Özel Koleksiyon

Salvador Dali'nin, “Head of a woman in the form of a battle (Savaş şeklinde bir kadının başı)” adlı yapıtı (Bkz. Görsel 2) 1936 yılında resmedilmiştir. Savaş resmi olan bu görsel anlatımda ressam, kadın figürleri savaşçı olarak betimlemiştir.

Dali bu yapıtında bir savaş anını betimlemiştir. Resmin yakın planında sol alt köşede bir at başı, resmin orta taraflarında at üzerinde bir kadın figür, sağ tarafa koşturan kadın figür, yere düşmüş ve yere düşen figüre sarılan bir figür, yapıtın sağ tarafında ise arkadan görülen at üzerinde bir figür daha betimlenmiştir. Yakın planın ardında ise sadece çizgisel ifadeler ile savaşıma devam eden figürler tasvir edilmiştir. Resimde yer alan tüm figürlerin arka planında ise sol tarafta merdivenli bir yapı sağ tarafta ise kayalıklar resmedilmiştir.

Yapıtta renk az sayıda kullanılmış olup resme sarı ve mavi renk tonları hakim olmuştur. Sadece figürlerde ve figürlerin arka planında yer alan imgelerde kahverengi ve siyah renk tonları kullanılmıştır. Kırmızı renk sadece at üzerinde betimlenen kadın figürün elindeki bayrak imgesinde kullanılmıştır. Eserde biçimler deforme edilmiştir. Deforme edilen insan ve hayvan figürleri çizgisel ifadeler ile vurgulanmıştır.

Sürrealist ressam Dali'nin savaş betimlemesi olan bu yapıtta, insanlığa dair acılar, çabalar, hüznünler işlenmiş olup bu işlenen duygular gerçeküstü bir yorumlamanın dışında kalarak daha gerçekçi bir tarz ile görselleştirilmiştir.

Görsel 3. Pablo Picasso, “Guernica” 1937, tuval üzerine yağlıboya, 349 x 776 cm, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia (MNCARS), Madrid, İspanya.

Picasso'nun 1927 yılında yaptığı, “Guernica” isimli eseri (Bkz. Görsel 3) bir savaş betimlemesi olmuştur. Savaş tasvirinin yaratıcı biçimler ile betimlenmesi, sanatçının kendine özgü yorumlamasıdır. Bu resim hem politik hem de kültürel anlamda önem taşımıştır. Resmin birden fazla versiyonu olup sembolik imgelere yer verilmiştir. İki eskizinden birinde orak, çekiç ve Cumhuriyetçilerin sembolü olan sıkılmış yumruğa yer vermesi sanatçının kendi düşüncelerinin de kanıtı olmuştur ancak son versiyonunda bu simgeleri kullanmamıştır. Yapıtında simgeleri

betimlememesine rağmen halk yanında olan eleştirmenler tarafından beğeni toplamıştır (Clark, 2017:54).

Picasso'nun "Guernica"sı savaş resmi olmasının dışında insanlığın yaşamış olduğu dramın görsel bir anlatımı olmuştur.

"Guernica, insan yaşamını ve uygarlığı tehdit eden yıkıcı güçlerin çarpıcı bir sembolü haline geldi. Burada Picasso, insanlığın acısını ifade etmenin evrensel olarak anlaşılabilir bir yolunu buldu. İç mekân mı yoksa açık hava mı, gündüz mü yoksa gece mi olduğu belirsiz görüntüdeki umutsuz ve kasvetli ruh halini vurgulamak için tüm renkler resimden çıkartıldı, sadece gri, siyah ve beyaz bırakıldı" (Buchholz & Zimmermann, 2005:69).

Buchholz ve Zimmermann'ın ifadesinden hareketle Picasso'nun bu eserinde gri, siyah ve beyaz renkleri kullanmasından savaşı, acıyı, travmaları, hüznü ve umutsuzluğu vurgulamaya çalıştığı söylenebilir. Renkler ile birlikte kullanılan biçimler, Picasso'nun biçim dili olan Kübist formlar olmuştur. Yapıtta insan ve hayvan figürlerine yer verilmiştir. İnsan ve havan figürleri savaş sırasında ölen, ölmekte olan veya ölecek olan kurban tasvirleri olmuştur. Eserin sol alt köşesinde kucığında ölü çocuğu olan bir anne betimlemesi yer almaktadır. Anne figürü başını yukarı kaldırmış, bağıırır halde tasvir edilmiştir. Kadın figürün hemen üzerinde boğa biçimlenmiştir. "...boğa genellikle saldırganlık ve tutkunun, çoğu kez Picasso'nun kendi cinselliğini betimlerken abartılı davranma eğilimini anımsatan erotik tutkunun muğlak sembolü olarak kullanılmıştır" (Clark, 2017:55). Clark'ın söyleminden yola çıkarak boğanın Picasso için birçok anlamı olduğu ifade edilebilir. Bu yapıtta savaş betimlendiği için boğa figürünün anlamı saldırganlık olarak algılanmaktadır. Boğa ve kucığında ölü çocuk olan kadının önünde yerde yatan sağ elinde kırılmış bir kılıç tutan asker betimlenmiştir. Asker ağzı açık, acı çeker ve bağıırır şekilde ifade edilmiştir. Askerin sağ elinde kırılmış

kılıcından filizlenen bir çiçek resmedilmiştir. Yerde yatan askerin sağ tarafında, telaş içerisinde sola doğru koşar biçimde, kamburu olan bir kadın figür betimlenmiştir. Kamburu olan kadın figürün üst tarafında, karanlığa aydınlık sağlayan elinde ışık tutan bir figür korku ve şaşkınlık içerisinde tasvir edilmiştir. Resmin sağında kollarını yukarı kaldırmış bir figüre daha yer verilmiştir. Yapıtın orta bölümünde ışık tutan figürün solunda at figürü resmedilmiş olup at figürü şaha kalkmıştır. At figürünün üzerinde göz formunda bir lamba biçimlenmiştir. Bu lambanın göz şeklinde olması siyasi bir gönderme olarak algılanabilir.

Pablo Picasso bu yapıtında deforme ettiği insan ve hayvan figürlerine yer vermekle birlikte Kübist biçimler ile savaşı betimlemiştir. Basit formlar kullanan ressam, figürleri hem önden hem de yandan görmüş ve yansıtmıştır. Çizgisel detaylar barındıran bu eserde kontur çizgileri ön plana çıkmıştır. Kübist ressam Picasso'nun bu çarpıcı resmi, insanlığın yaşamış olduğu sıkıntıların ve acıların görsel dili olmuş, şiddetin gerçek yüzünü göstermiştir.

4. SONUÇ

Sanat, insanlığı anlatan görsel bir iletişim aracı olarak tarihsel süreç içerisinde varlığını korumuştur. İnsanlık ile ortaya çıkan sanat, zamanla gelişim göstermiştir. Sanatın gelişimi dönemin sosyal, politik, kültürel durumlarına bağlı olarak ivme kazanmıştır. Sanatta, özellikle modern dönemde sanatçıların özgürleşmeleri, yeni biçimlerin ortaya çıkmasını sağlamış, yeni biçimler sanatın devamlılığını beraberinde getirmiştir. Sanatçıların kendi bireyselliğini ön plana taşıdıkları yapıtları ile insanlığa dair hem maddesel hem de manevi şeyler yeniden ele alınmıştır. Biçimsel açıdan yeni bir oluşum içerisinde barınmış olan sanat, insanlığın içinde bulunduğu durumları gerek olumlu gerekse olumsuz şekilde değerlendirmiştir. Modern dönem

sanatçıları, bulundukları dönemi neredeyse her açıdan gözlemlemiş ve izlenimlerini aktarmışlardır. Özellikle ressamlar tuvallerine sadece içinde bulundukları olayların tasvirlerini değil aynı zamanda olayların kendilerinde ve insanlarda uyandırdığı duygu, düşünce ve hisleri de yansıtmışlardır. Tema haline getirdikleri olaylar ve durumlar, eleştirel ve mesaj verme niteliklerini de taşımıştır. Modern dönem resim sanatında tema olarak savaşa da yer verilmiştir. İnsanlık gerçeği olan savaşlar, ressamlar tarafından ele alınmış ve farklı biçim dilleri ile ifade bulmuştur. Savaş temasının çok sayıda biçim dili ile karşılık bulması, ressamların bireyselliklerini göstermelerini sağlamış ve savaşın onlarda uyandırdıkları duygu ve hislerin tercümesi olmuştur. Bu çalışmanın sonucunda modern dönem resim sanatının biçimsel özellikleri ışığında savaş temalı modern eserler incelenmiştir. İncelenen yapıtlar, ressamların eserlerinde tek temayı nasıl farklı biçimler ile ifade edebildiklerini göstermiştir. Modern dönem ressamlarının tema ve imge anlatımında var olan gerçeklik ile sanatçıların var olan gerçekliğe kendi gerçekliklerini dahil etmesi, sanatsal üretimlerin devamlılığını sağlamış ve farklı bakış açılarının görsel kanıtı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akboğa, İ. (2021). Süper Akıllı Toplum: Fütürizm ve Dijital Kültür. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(7), 1835-1864.
- Akdemir, E., (2007). *Dadaizm Sanat Akımının Anti-Art Hareketi İçindeki Expresif Tutumu*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Antmen, A. (2021). *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ayaydın, A. (2016). *Çağdaş Sanat Akımları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Barrett, T. (2019). *Neden Bu Sanat?*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Buchholz, L, A. & Zimmermann, B. (2005). *Picasso*. (Çev.: Mine Dumanoglu) Literatür: Yayıncılık.
- Bükücü, B. (2012). *Die Brücke Grubunun Dışavurumcu Sanattaki Yeri*. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Clark, T. (2017). *Sanat ve Propaganda*. (Çev.: Esin Hoşsucu) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çömen, A. (2010). *Resim Sanatında Rönesans'tan Empresyonizm'e Renk Kullanımı ve Kırmızı Rengin İfade Biçimleri*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dempsey, A. (2019). *Modern Sanat*. (Çev.: Deniz Öztok) İstanbul: Hep Kitap.

- Dickerson, M. (2021). *A'dan Z'ye Sanat Tarihi*. (Çev.: Orhan Düz) İstanbul: Say Yayınları.
- Gombrich, H. E. (1997). *Sanatın Öyküsü*. (Çev.: Erol Erduran ve Ömer Erduran) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gögebakan, Y, ve Kılınç, E. (2020). Empresyonizm, Kübizm, Sürrealizm ve Ekspresyonizmde Tarz Olarak Soyutlama. *Sanat Dergisi*, (35), 19-31.
- Krausse, A, C. (2005). *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. (Çev.: Dilek Zaptçioğlu) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Seçer, Ç. (2010). *Fovizm'in Doğuşu ve Hneri Matisse*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turani, A. (1990). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Ö, Z. (2016). *Fovizm Akımı ve Tekstildeki Yansımaları*. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1. <https://www.wikiart.org/en/otto-dix/flanders> (Erişim Tarihi: 03.05.2024)
- Görsel 2. <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/head-of-a-woman-in-the-form-of-a-battle-1936> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)
- Görsel 3. <https://www.wikiart.org/en/pablo-picasso/guernica-1937> (Erişim Tarihi: 03.10.2024)

OTTO DIX YAPITLARININ EKSPRESYONİZMİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ BAĞLAMINDA BİÇİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Nazan DÜZ¹

Kardelen ÖZDEMİR²

1. GİRİŞ

Resim sanatında özgür betimlemeler ve yeni ifade şekilleri modern dönem ile kendini göstermiştir. Modern dönem resim sanatında sanatçılar, kendine özgü biçim dillerini bulma yolunda keşfe çıkmış, formu, çizgiyi ve rengi sınırsızlık içinde değerlendirmişlerdir. Ekspresyonizm diğer adıyla Dışavurumculuk 20. yüzyılda Almanya’da başkaldırı niteliğine sahip bir tavırla Ekspresyonizm ve Natüralizm sanat akımlarına tepki olarak ortaya çıkmış ve modern dönem sanat akımları içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Sanatsal bir üslup olarak Ekspresyonizm, sanatın tarihsel sürecinde başkaldıran bir tutum sergilemiştir. Alman kökenli sanatçılar tarafından ortaya çıkan sanat akımı, karakteristik özellikleri ile ivme kazanmış ve sanat tarihine damga vurmuştur. Ekspresyonizm, sanatçıların yaşamlarını, iç dünyalarını, yaşadıkları dönemin etkilerini ele almış ve bunları düşünsel ve sezgisel açıdan dışa vurmuştur. Ayrıca felsefi açıdan bir savunmaya sahip olan akım, Nietzsche

¹ Doçent Doktor, Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, nazan.duz@usak.edu.tr / nazanduz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2799-8328.

² Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Tasarım Çalışmaları Sanatta Yeterlik Öğrencisi, ozdemir13ko@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6228-7308.

ve Bergson'ın düşüncelerinden hareketle iç dünyayı hedef almıştır. Ekspresyonizm'de estetik kaygı güdülmeden formların ele alınması ve bireyin özüne, iç dünyasına özgü çalışmalar üretilmesi, içinde bulunulan dönemin şartlarının görsel bir yansıması olmuştur. Ekspresyonistler, iç dünyalarını dış dünya ile paylaşıırken; ifade etmek istediklerini kalın kontur çizgileri, deforme edilen biçimler, canlı, parlak renkler ve soyut yorumlamalarla görsel hale getirmişlerdir. Bireyi özümseyen ve psikolojik açıdan ele alan Ekspresyonistler, resim sanatında ruhun simgesel anlatımını oluşturmuşlardır. Otto Dix, Ekspresyonist sanatçılardan biri olup Secession Topluluğu'nun kurucusudur. Ekspresyonizm içerisinde yer alan Die Brücke Grubu'nun tarzında gravürler üreten sanatçı, süreç ilerledikçe içinde bulunduğu dönemi nesnel olarak ifade etmek istemiş ve gerçekçi betimlemelere yer vermiştir. Sosyal gerçekliğin ön plana çıktığı nesnel anlatımlar ile dikkat çeken Dix, yapıtlarının çarpıcı bir etkiye sahip olması nedeniyle Dışavurumcular arasında önemli bir yere sahiptir.

Yaratıcı özne olarak Ekspresyonistler, toplumu oluşturan bireyleri ruhsal açıdan değerlendirmiş, toplumu etkileyen olayların bireyler üzerindeki etkisini konu alan yapıtlar ortaya koymuşlardır. Düşünsel ve sezgisel anlamda başta iç dünyanın tema olarak belirlenmesi, Ekspresyonistler'in gerçekliği ruhta aradıklarının ispatıdır. Ekspresyonistler, yapıtlarında canlı, parlak renkler kullanmış çizgi ve hatların belirgin olmasına önem vermişlerdir. Ayrıca biçimleri zaman zaman deforme eden dışavurumcu ressamlar yeni formların oluşmasını sağlayarak Ekspresyonizm sanat akımının biçimsel özelliklerini belirlemişlerdir.

Otto Dix kendine özgü sanatsal tarzı ile dikkat çekmiş ve eserlerinde sosyal gerçekliği ön planda tutmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katılan ve cephede savaşan sanatçı, hayatı nesnel açıdan görmüş ve yapıtlarını sosyal gerçeklik

içerisinde biçimlendirmiştir. Dix sadece resim değil gravürleri ile de ün kazanmıştır. Kendi perspektifini sanatsal bir tarzda yansıtan sanatçı, başta manzara resimleri yapmış, devamında portre ve savaşın yarattığı sefaleti konu alan yapıtlar üretmiştir. Dix'in duygudan uzak, ekspresif nesnel yapıtları sanatçının özünün bir dışavurumu olmuştur.

2. EKSPRESYONİZM

Ekspresyonizm insan ve insana dair birtakım şeylerin gelişimine bağlı kalmış, toplumsal ve siyasal ortam içerisinde yer almıştır. Ekspresyonist sanatçıların var olan düzen içerisinde yalnız kalması sonucunda doğan başkaldırı, sanatta ruhsal yıkımın başlangıcını oluşturmuştur. Ruhsal yıkım ile birlikte sanatçılar güzellik kavramını sorgulamış ve güzelliği çirkinlik içerisinde arayarak burjuvazi sınıfına şiddetle karşı çıkmışlardır (Bozdemir, 2019:8).

Ekspresyonizm'de estetik algı reddedilmiş ve yeniden ele alınmıştır. Farklı biçim dili arayışına giren Ekspresyonistler, güzellik kavramını sorgulamış ve bireyi olduğu haliyle ele alarak çirkinlikte, aşırılıkta ve rahatsızlık verende güzeli aramışlardır. Bireyi ruhsal açıdan değerlendiren sanatçılar, iç dünyayı irdeleyerek özü aramışlardır. Geleneksel algıyı bozguna uğratan Dışavurumculuk, kendine özgü bir biçim dili yaratabilmiştir (Bükücü, 2012:5). Duygular özne olarak belirlenmiş ve zincirlerini kıran sanatçılar sınırsızlık içinde ruhlarını özgür kılmışlardır. Empresyonizm ve Natüralizm sanat akımlarına tepki gösteren Ekspresyonizm, başta Fovizm olmak üzere Empresyonizm sanat akımlarından etkilenerek temellerini oluşturmuştur. Doğa yerine bireyin iç dünyasının ön plana çıkması gerektiğini savunan Dışavurumcular, bireyin özüne inerek dış görünüşünü saf dışı bırakmışlardır. İç dünyanın göz önüne alınıp değerlendirilmesinde sezgisel yaklaşıma önem

verilmesi Nietzsche ve Bergson'ın düşüncelerinin Ekspresyonizm sanat akımında yer aldığını göstermiştir. Nietzsche'nin üst insan modeli sezgisellik, Bergson'ın bilge insan kavramı ise düşünsel açıdan ele alınmış olup Ekspresyonistlerin felsefelerini oluşturmuştur (Eroğlu, 2018:31). Bir birey olarak Ekspresyonistler, yaşadıkları, karşılaştıkları olayların etkileri ile yüzleşmiş ve derinden etkilenen sanatçılar, duygularını ve hislerini sezgisel ve düşünsel açıdan değerlendirerek dış dünyaya yansıtmışlardır.

Ekspresyonizm'de görsel anlatım, gerçeklikten uzak olmuştur. Ekspresyonist anlatımda renkler ve biçimler oldukça çarpıcı nitelikte olup duygu durumları temel alınmıştır. Özün ve gerçekliğin aranması, görünenin ötesinde gerçekleşmiştir. Görünenin ötesinde gerçeklik, bireyin ruhsal tarafı olmuştur. Ekspresyonistler, kendilerini duygusal ve düşünsel bağlamda izleyicinin önüne koymuş ve bireyselliğini korumuştur (Gombrich, 1997:564). Ekspresyonistler'in kendilerini ifade etmeleri ve dış dünyaya açılmaları, yeni biçimlerin oluşmasını sağlamıştır. Yeni biçimler, anlamlandırılarak Ekspresyonist sanatçıların isyanı olmuştur. Ekspresyonistler'in isyanı ile ortaya çıkan yeni biçimsel dil, Dışavurumcu sanat akımının karakteristik özelliklerini belirlemiştir. Ekspresyonist yapıtlara biçimsel açıdan bakıldığında renk ögesi öne çıkmıştır. Renk ögesi, biçimleri desteklemiş ve yapıtın daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Ekspresyonizm'de renk, Fov'lardan etkilenilerek kullanılmıştır. Ekspresyonistler'in rengi yoğun kullanmaları, çoğunlukla siyah, kırmızı, turuncu, mor, yeşil, mavi, sarı ve kahverengiye tercih etmeleri görsel anlatımın vurucu yanının oluşmasını sağlamıştır (Turani, 1990:577). Ekspresyonizm'de mavi ve mor renk tonlarının kullanılması, hüznün, acı, depresyon, umutsuzluk gibi temaları, kırmızı renk tonları ise kızgınlık, şiddet, öfke ve hırçınlık hislerini dışa vurmuştur. Ekspresyonistlerin renkleri olduğu gibi kullanmaları isyanın ve

özgürlüğün simgesi olmuştur. Renk ile birlikte fırça darbelerinin birleşmesi biçimin vurgulanmasını sağlamıştır. Biçimlerin ve renklerin çarpıcı nitelikte olması, Ekspresyonist yapıtların çığırtaan sesinin oluşmasını sağlamıştır.

3. OTTO DİX'İN YAŞAMI VE SANAT ANLAYIŞI

Alman sanatçı Otto Dix, döküm işçisi olan bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Sanatçı, süsleme ve dekorasyon konularına ilgi duyduğu için çıraklık eğitimleri almıştır. Yetenekli olan sanatçı, devlet katkısı ile Dresden Uygulamalı Sanat Okulu'na girmiş ve öğrenimine başlamıştır. Çoğunlukla peyzaj resimleri yapan sanatçı, çalışmalarında Post-empresyonist ve Ekspresyonist etkileri barındırmıştır (Eroğlu, 2018:48). *“Bu dönemde ressam ve heykeltıraş Richard Guhr'un atölyesinde figüratif ve dekoratif resim eğitimi alan Dix, Richard Hebert ve Paul Naumann'ın atölyelerinde de dört yıl kadar daha öğrenim görmüştür”* (Kırman, 2020:35). Kırman'ın ifadesinden hareketle Dix'in okulda aldığı eğitim ile yetinmediği ve farklı hocaların atölyelerinde çalışarak kendini geliştirmeye devam ettiği söylenebilir. 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaşa isteyerek katılan Dix, cepheye gönderilmiş ve cephede topçu sınıfında yer alarak savaşmıştır. Savaşı bizzat gören ve yaşayan sanatçı, karakalem çalışmalarında ve portrelerinde cephede yaşananları, insanların yaşadıkları olumsuz, travmatik olayları, acıyı, sefaleti ve korkuyu işlemiştir (Eroğlu, 2018:48).

“Otto Dix'in savaş sonrası yapmış olduğu çalışmalarında dışavurumcu, kübist ve fütürist etkiler görölmektedir. Ayrıca, 1916 yılında Zürih'te doğmuş olan savaş karşıtı olan ve güzel sanatlarla bağlarını koparmış olan Dadaistlerden de çok etkilenmiş ve 1920' deki Berlin 1. Uluslararası Dada Fuarına katılmıştır” (Zencirci, 2012:34).

Zencirci'nin söylemi ile Dix'in savaş sonrası eserlerinde görsel anlatım dilinde biçimsel açıdan Ekspresyonist, Kübist ve Fütürist etkiler olduğu, bu biçim dilleri ile sanatçının savaşı ve savaşın yarattığı acıyı, hüznü, sefaleti, korkuyu betimlediği anlaşılabılır. 1919 yılında Dresden'de Dresden Secession Topluluğu'nu kuran Dix, bu süreç içerisinde aynı zamanda aykırı tutumu ile sanatta var olan Dada'nın etkisine kapılmıştır. Bu dönemlerde ekspresyonist tarz ile eserler üreten sanatçı, aynı zamanda aykırı, karşıt bir tutum gözeterek nesnelliği ön planda tutmaya çalışmıştır. *“Onun sanat anlayışı, resme karşı bir protesto, bayatlamış ideal güzelliğe bir saldırı ve güzel görünüşlerin parçalanması olarak özetlenebilir. O gerçek yaşamın çıplaklığını kendi gözleri ile görmek, bizzat yaşamak ve olduğu gibi tasvir etmek istemiştir”* (Yavuz, 2003:58). Yavuz'un ifadesinden hareketle Dix'in savaşın etkilerini bizzat görmüş ve yaşamış biri olduğu ve bu sebepten dolayı var olan gerçekliği öznel bir anlatımla değil bizzat nesnel bir betimleme ile dışa vurduğu söylenilebilir. 1922 yılında Düsseldorf'a taşınmış olan Dix, Heinrich Nauen ve Wilhelm Herberholz'un öğrencisi olarak lisansüstü eğitimini tamamlamıştır (Kırman 2020:37). 1925 yılında Berlin'e taşınan sanatçı, 1927 yılında Dresden Sanat Akademisi'nde profesör olarak göreve başlamıştır.

“Ortaçağın çok kanatlı resim sistemini yeniden ele almıştır. 40'lı yıllara kadar resimlerinde savaş acısını işlemiştir. Nasyonal Sosyalistler iktidara geçer geçmez ahlaksızlığı ve insanları askerliğe karşı kışkırtması nedeniyle profesörlüğü elinden alınmış ve resimlerini sergilemesi yasaklanmıştır. Dix, 1933'de kayınbiraderinin Singen yakınlarındaki evine taşınmış, burada manzaralar ve şifreli alegorik yapıtlar gerçekleştirmiştir” (Eroğlu, 2018:48).

Sanatçının Nasyonel Sosyalistler tarafından elinden alınan profesörlüğünden sonra Dresden'den uzaklaşan Dix, peyzaj çalışmalarına devam etmiş ve alegorik anlatım içeren

yapıtlar üretmeye devam etmiştir. “1936’da yaşamının sonuna kadar yaşayacağı ev olan Radolfzell yakınlarındaki göl manzaralı Hemmenhofen’e taşınmıştır” (Kırman, 2020:41). Hemmenhofen’de peyzaj resimlerine devam eden sanatçı, bir süre sonra dini konulara yönelerek İncil’den sahneleri konu almıştır. 1967 yılında ilk felç rahatsızlığını geçiren Dix, iki sene sonra ikinci felç rahatsızlığını geçirmiş ve ölmüştür (Eroğlu, 2018:49).

4. OTTO DİX’İN YAPITLARI

Otto Dix’in hayatı ile birlikte ele aldığı iç dünya ve sosyal gerçeklik göz önünde bulundurulduğunda sanatçının yapıtlarının ekspresyonist üslup içerisinde biçimlendirildiği görülmektedir. Dix’in 1924 yılında yaptığı “Dead Sentry in the Trench (Siperde Ölü Nöbetçi)” isimli gravür çalışması (Bkz. Görsel 1), ölü bir askerin betimlemesidir. Eserin solunda yer alan asker ölü bir beden olarak tasvir edilmiş, kuru kafatası ve kemikli bedeniyle cephede yere oturmuş nöbet görevini gerçekleştirmiştir. Sol elinde tüfeğini tutmuş olan ölü askerin ayakkabıları, kıyafetleri yıpranmış, yırtılmış haldedir ve kaskı başında görselleştirilmiştir. Askerin öldükten sonra uzun bir süre bulunduğu yerde kaldığı ve çürüdüğü anlaşılmaktadır. Bedeni toprak bir tümseğe dayanmış, mekân oldukça sade bir şekilde çizilmiştir. Sanatçı ölü bir beden ile izleyiciyi savaşın trajedisini göstermeye odaklamaktadır. Dix’in bu gravürü savaş sırasında cephede görev yapmış askerlerin ölüm ile nasıl yüzleştiklerini anlatmaya yetmektedir. Dix’in cephede savaşırken yaşadığı ve şahit olduğu acının bir izdüşümü olan bu eserde bol çizgi kullanımı ve çeşitli deformasyonlarla abartılı bir anlatım söz konusudur. Acı ve sefaletin tüm çıplaklığını kendi gözleri ile görmek, bizzat yaşamak ve olduğu gibi tasvir etmek isteği izleyiciye güçlü bir şekilde yansımaktadır.

Görsel 1. Otto Dix, “Dead Sentry in the Trench (Siperde Ölü Nöbetçi)”, 1924.

Otto Dix'in 1932 yılında yaptığı “War (Savaş)” isimli yapıtı (Bkz. Görsel 2) dört panelden oluşmuştur. Sol ve sağ panel dikdörtgen, orta panel kare ve merkez hizada bulunan alt panel dikdörtgen biçimde olup paneller ahşap malzemeden tercih edilmiştir. Ahşap üzerine tempera tekniğiyle yapılan resim bir savaş betimlemesi olmuştur. Bu yapıtın ana formu poliptik olup poliptik, triptik ve diptik formlar Orta Çağ ve Rönesans'ta kutsal

olarak kabul görmüştür. Dix, savaş betimlemesini poliptik form içinde tasarlayarak ilahileştirmiştir (Özbay, 2017:109).

Görsel 2. Otto Dix, “War (Savaş)”, 1932, Galerî New Masters, Dresden, Almanya.

Sol panoda puslu bir hava içerisinde iki tane sırtı dönük, ayakta ve yürür vaziyette asker betimlenmiştir. Askerlerin sırtlarında çantaları, başlarında gri renkte miğferleri olup ellerinde tüfekleri ile tasvir edilmişlerdir. Soldaki askerin kıyafetleri gri tonlarda sağ taraftaki askerin kıyafeti ise kahverengi tonlarında boyanmıştır. Resmin ön planında ahşap bir tekerlek, arka planda ise diğer askerlerin silüetleri ve tüfekleri yer almıştır. Havanın rengi mavi, gri, kahverenginin tonları ile görselleştirilmiştir.

Sağ panelde kırmızı, gri ve kahverengi tonlarda kargaşayı anlatan bir gökyüzü betimlenmiştir. Kasvetli havanın altında beyazlar içinde bir adam, ölü bir askeri omuzlarından tutmuş halde durmaktadır. Resmin ön planında ise yere ellerini dayamış ve izleyiciye bakıyor şekilde kasklı, asker kıyafetli bir erkek figür dikkat çekmektedir. Üç erkek figürün bulunduğu bu panelde ölüm

ile yüzleşmiş askerler konu alınmıştır. Sağ panel sol panelin devamı niteliğinde olup konu bakımından paralel bir yapıya sahip olmuştur.

Ana temanın işlendiği orta panelde acı ve sefalet anlatılmıştır. Orta panelin solunda dikkat çeken bir ağaç dalı ve üzerinde ölü bir beden yer almıştır. Yerde ölü askerler betimlenmiştir. Kahverenginin tonlarının hakim olduğu panelde gökyüzü puslu gri ve siyah renk tonlarının harmanlandığı bir etkide olup ölümün soğuk etkisinin dışavurumu olmuştur. Savaş sonrasının tasvirinde Dix, askerlerin yaşadığı mağduriyeti yansıtmıştır. Ölümün ve sefalet içindeki yıkımın arasında yer almış asker betimlemeleri bu vahşetin simgesi haline gelmiştir.

Alt panelde ise yatar pozisyonda başları sola hizalanmış vaziyette ölmüş askerler betimlenmiştir. Ahşap tahtalar ile çevrelenmiş ölü askerler loş bir ortam içerisinde yer almıştır. Alt panelde kahverenginin tonları kullanılmış ve toprak altında yatan askerler sadece biçimsel olarak değil aynı zamanda renk unsuru ile desteklenmiştir.

Otto Dix, bu yapıtında kontrast renk kullanımları ile anlatmak istediği anı vurgulamıştır. Bir savaş tasviri olan bu yapıt, savaşın yarattığı olumsuz etkilerin görsel bir dili olmuştur. Dix, savaşın içinde yer alan ve cephede savaşan bir asker ressam olarak nesnel bir şekilde olup biteni yansıtmıştır. Dix'in bu eseri ile insanlık, savaşın getirdiği ölü bedenleri, acıyı, hüznü, yıkımı ve sefaleti görmüştür.

Dix'in "The seven deadly sins (Yedi ölümcül günah)" adlı eseri (Bkz. Görsel 3) 1933 yılında yapılmıştır. Ekspresyonist etkilerin görüldüğü yapıtta İncil'de geçen yedi ölümcül günah betimlenmiştir. Öfke, açgözlülük, kıskançlık, oburluk, şehvet, gurur ve tembellik yedi günah arasında yer almıştır. Yapıtta yedi tane figür yer almıştır.

**Görsel 3. Otto Dix, “The seven deadly sins (Yedi ölümcül günah)”,
1933**

Resmin sol alt köşesinde yaşlı bir kadın betimlenmiştir. Yaşlı kadın, bir elinde baston diğer eliyle yeri tutmuş, kıyafetleri yıpranmış halde tasvir edilmiştir. Yaşlı kadın figürün yüzü oldukça keskin hatlara sahiptir. Burnu ve çenesi üçgen sivri bir formda biçimlenmiştir. Yaşlı kadının üzerinde yüzü açık tonda

olan sarı kazaklı, mavi renk tonlarında pantolonu ve kahverengi botları olan bir çocuk tasviri yer almaktadır. Çocuk açık sarı saçlı, yüzü sanki gözleri görmüyormuş gibi bir ifade içerisinde, ağzı hafif açık, sağ eliyle yaşlı kadının kıyafetini tutmuş, sol elini göğsüne dayamış, sol bacağı dizden bükülü, sağ bacağı ise sarkık vaziyette olup yaşlı kadının ardında kalmıştır. Resmin merkezinde yer alan Azrail figürü, kollarını ve bacaklarını açmış şekilde, sol eli ile tırpan tutmaktadır. Baş sol tarafa bakan Azrail, siyah kıyafetler içerisinde kuru kafası ve iskeletiyle betimlenmiştir. Azrail'in sağ tarafında yer alan ve şeytani bir figür olarak tasvir edilen hayvan figürü, bağırır vaziyette sol elini havaya kaldırmış halde biçimlenmiştir. Boynuzları ve büyük dişleri olan hayvan figürü, başkaldıran bir ifadeye bürünmüştür. Azrail'in sol tarafında yer alan kadın figürü, yerden biraz yüksek halde, canlı ve parlak turuncu renkte elbisesi, savrulmuş koyu renk saçları ile betimlenmiştir. Kadın sağ eli ile açıkta kalan sağ göğsünü tutmuş ve bakışları bir noktaya sabitlenmiş şekilde tasvir edilmiştir. Yapıtın üst bölümünde yer alan sol taraftaki baş havaya doğru olan figür, yüzü ile dikkat çekmektedir. Gözleri kapalı vaziyette olan figürün portresi ön plandadır. Burnunun ucu siyah ve baş havaya doğru bakar biçimde olan figürün ağzı yok olmuş, teninde gri ve siyah renkte lekeler yer almıştır. Sağ üst tarafta yer alan figür ise bir kostüm içerisinde tasvir edilmiştir. Kostüm, ağzı açık, elinde oyuncağı olan, çizgili kıyafete sahip bir bebektir. Kostüm içerisindeki figür, öfkeli bir yüze sahiptir. Yapıtta tüm figürler taşlı toprak bir zemin üzerinde yer almıştır. Figürlerin arka planında gri renkte bir bina, sol tarafta ise dalgalı bir deniz görselleştirilmiştir.

5. SONUÇ

Dinamik bir gösterge olan resim sanatı ilkel dönemde kendini var etmiş ve süreç içerisinde gelişim göstermiştir. Resim

sanatı içerisinde birçok dönemi ve sanat akımını barındırmıştır. Modern dönem, resim sanatı içerisinde görsel bir anlatım olarak ortaya çıkmış, özgür bir süreci kucaklamıştır. Modern dönem resim sanatında sanatçılar, duygu, düşünce ve hislerini bağımsız bir şekilde yeni biçim dilleri ile ortaya koymuşlardır. Modern dönem sanat akımlarından biri olan Ekspresyonizm, sanatçıların bireyselliklerini ön planda tutan ve sanatçıların iç dünyaya yöneldikleri bir sanat hareketi olarak var olmuştur. Ekspresyonizm bir diğer adıyla Dışavurumculuk, sezgisel ve düşünsel yaklaşımı önemsemiş, estetik algıyı yeniden sorgulamış ve güzelliği çirkinlikte aramıştır. Yaşanılan olayların izlerini taşıyan bireyleri konu alan Ekspresyonizm sanat akımı, kendi içinde gruplara ayrılmıştır. Yeni nesnelcilik, Ekspresyonizm sanat akımının içinde var olmuş ve sosyal gerçekliği nesnel olarak tasvir eden dışavurumcu sanat üslubu olmuştur. Yeni Nesnelcilik, var olan düzeni eleştiren, sosyal mesaj vermeyi amaç edinen bir hareket olarak, Otto Dix ve arkadaşı Georg Grosz tarafından ortaya çıkarılmıştır. Otto Dix sosyal gerçekliği yansıtan bir sanatçı olarak, kendi hayatının içinde tanık olduğu sosyal olayları ve bizzat içinde yer aldığı savaşları tema olarak seçmiştir. Özellikle savaş temasını tasvir eden sanatçı, acıyı, ölümü, sefaleti ve yıkımı gözler önüne sermek istemiştir. Sanat hayatında deneysel bir süreçten geçen Dix, kübist, fütürist ve ekspresyonist tarzda eserler vermiştir. Yeni Nesnelci sanatçı, kendi bireyselliğini bir kenara bırakarak sezgisel ve düşünsel yaklaşımı reddetmiş, var olan bir gerçekliği nesnel olarak betimleyerek dışavurumcu kimliğini ortaya koymuştur. Otto Dix'in yapıtlarında var olan biçimsel anlatım, ekspresyonist tarza yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu çalışmada Ekspresyonizm sanat akımının karakteristik özellikleri ele alınmış, Dix'in hayatı incelenmiş ve bazı yapıtları biçimsel açıdan analiz edilmiştir. Dix'in yapıtlarındaki dışavurumcu ifadelerde, ressamın içinde bulunduğu dönemsel şartları betimlediği, toplumun bir parçası

olan askerleri tasvir ederek topluma bir mesaj verdiği ve toplumu harekete geçirip bilinçlendirmek istediği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Bozdemir, İ. (2019). *Avusturyalı İki Dışavurumcu Sanatçı Egon Schiele ve Oskar Kokoschka'nın Yapıtlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bükücü, B. (2012). *Die Brücke Grubunun Dışavurumcu Sanattaki Yeri*. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eroğlu, Ö. (2018). *Ekspresyonizm*. İstanbul: Tekhne Yayınları.
- Gombrich, H. E. (1997). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kırman, B. G. (2020). *Otto Dix Örneğinde Dışavurumcu Tavır ve Portre Resimlerindeki Üslup Özellikleri*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özbay, D. (2017). Otto Dix'in "Savaş" Adlı Poliptiği ile Mehmet Ruhi Arel'in "Çanakkale Savaşı" Adlı Triptiğinin Karşılaştırılması ve Analizleri. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (5) 9, 107-119.
- Turani, A. (1990). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuz, M. (2003). Kendi Portrelerinden Birkaç Örnekle Otto Dix. *Sanat Dergisi*, (0) 3, 57-66.
- Zencirci, E. D. (2012). Otto Dix ve "Der Krieg" Gravür Serisi. *Sanat Dergisi*, (0) 22, 31-40.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. <https://www.wikiart.org/en/otto-dix/dead-sentry-in-the-trenches> (Erişim Tarihi: 09.08.2024)

Görsel 2. <https://www.wikiart.org/en/otto-dix/war-1932> (Erişim Tarihi: 03.09.2024)

Görsel 3. <https://www.wikiart.org/en/otto-dix/the-seven-deadly-sins-1933> (Erişim Tarihi: 10.10.2024)

GÜZEL SANATLAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com